

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ
І НАУКИ УКРАЇНИ

МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ
ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ

ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ім. М.І.ПИРОГОВА

СЕРТИФІКАТ

№ 29/2023

Зоріслав МАКАРОВ

16-17 листопада 2023 року брав участь у роботі IV Всеукраїнської
науково-практичної конференції з міжнародною участю

**ФІЛОСОФІЯ У СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ
ТА СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ**

та набув за кредитно-трансферною системою 1 кредит (30 год.)
у своєму безперервному професійному розвитку

Голова оргкомітету конференції,
Голова Вченої ради Університету

Вікторія ПЕТРУШЕНКО

м. Вінниця, 2023 р.

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МІНІСТЕРСТВО ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ МЕДИЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ ім. М. І. ПИРОГОВА
Кафедра філософії та суспільних наук

ПРОГРАМА

IV-ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ
НАУКОВО – ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
З МІЖНАРОДНОЮ УЧАСТЮ

«ФІЛОСОФІЯ В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ ТА СОЦІАЛЬНО – ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСАХ»

Вінниця

16-17 листопада 2023

**«ФІЛОСОФІЯ
В СУЧАСНОМУ НАУКОВОМУ
ТА
СОЦІАЛЬНО - ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСАХ»**

16-17 листопада 2023 р. о 9.30

**ДОЄДНАТИСЯ НА
ОНЛАЙН ЗАСІДАННЯ
КОНФЕРЕНЦІЇ**
за посиланням

<https://meet.google.com/ukr-ffcc-ej>

регламент конференції:
доповіді – до 15 хв.; виступи – до 7 хв.

**За результатами роботи конференції буде надрукований
збірник матеріалів**

ОРГКОМІТЕТ КОНФЕРЕНЦІЇ

ГОЛОВА ОРГКОМІТЕТУ:

Петрушенко Вікторія Вікторівна Голова Вченої ради ЗВО, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри ендоскопічної та серцево-судинної хірургії Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

СПІВГОЛОВИ ОРГКОМІТЕТУ:

Вергелес Костянтин Миколайович доктор філософських наук, професор, професор ЗВО кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, академік НАН ВО України

Харьковщенко Євген Анатолійович доктор філософських наук, професор, завідувач ЗВО кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ЧЛЕНИ ОРГКОМІТЕТУ:

Куліш Павло Лаврентійович кандидат філософських наук, доцент, доцент ЗВО кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Мельник Віктор Мирославович, кандидат політичних наук, науковий співробітник філософського факультету, асистент ЗВО кафедри політології філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРОГРАМА КОНФЕРЕНЦІЇ

16 листопада 2023

1. Реєстрація учасників (9.30 – 10.00).
2. Відкриття роботи конференції. Пленарне засідання (10.00 – 12.30)
3. Перерва (12.30 – 13.00)
4. Робота конференції (13.00 – 16.00)

17 листопада 2023

1. Круглий стіл: філософія та наука: проблеми та перспективи (11.00-14.00)
2. Перерва (14.00-14.30)
3. Підведення підсумків роботи конференції (14.30-15.30)
4. Закриття конференції (15.30-16.30)

16 листопада (день 1)

Відкриття:

Голова Вченої ради ЗВО, доктор медичних наук, професор, завідувач кафедри ендоскопічної та серцево-судинної хірургії Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Петрушенко Вікторія Вікторівна

Професор ЗВО кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова доктор філософських наук, професор, академік НАН ВО України

Вергелес Костянтин Миколайович

Виступи на пленарному засіданні

1. Петрушенко Вікторія Вікторівна д.мед.н., професор, голова Вченої Ради ВНМУ ім. М. І. Пирогова, завідувачка кафедри ендоскопічної та серцево-судинної хірургії Вінницького національного медичного університету ім. М. І. Пирогова,
Деякі зауваження з приводу підготовки управлінців у стінах ВНМУ

2. Chelysheva Tetyana Evhenivna Master degree in Local and Global Development, Idex Corporation, Reggio Emilia, Italia
Faculty of Social and Political Science Alma Mater Studiorum - Università di Bologna
Україно-російська війна очима італійців

3. Петрушенко Віктор Леонтійович д.філос.н., професор, професор за запрошенням Львівської православної богословської академії
Філософія про особливості об'єкту сучасного наукового пізнання і соціально-гуманітарний дискурс

4. Keller Olga PD Dr. habil., Philosophische Fakultät, Seminar für Mittelalterliche Geschichte Eberhard Karls Universität TübingenTübingen, Deutschland

Byzanz und mittelalterlichen staaten

5. Вергелес Костянтин Миколайович д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова, академік НАН ВО України

Православні «баталії» по українськи: просто про складне

6. Предко Олена Іллівна д.філос.н., професор, професор кафедри релігієзнавства філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Предко Денис Єрофейович к.філос.н., асистент кафедри загальної психології, факультету психології Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Релігійні символи, їх психологічні можливості в сучасному соціально-політичному дискурсі

7. Додонова Віра Іванівна д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету біотехнологій і природокористування України

Тамашук Ян Миколайович Аспірант, кафедри філософії та міжнародної комунікації Національного університету біотехнологій і природокористування України

Холізм та редукціонізм: компаративістський аналіз методологічних принципів

8. Ямчук Павло Миколайович д.філос.н., професор, професор кафедри соціально-гуманітарних і правових дисциплін Уманського національного університету садівництва, академік НАН ВО України

Духовно-інтелектуальна й буттєва ідентичність українців: від далекої минувшини до сучасності й подальших перспектив

9. Петрушенко Оксана Петрівна д.філос.н., доцент, доцент кафедри гуманітарних і соціально-економічних дисциплін Львівського медичного інституту

Зв'язок прикладного постмодернізму з сучасною проблематикою біоетики

10. Ханжи Володимир Борисович, д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії біоетики та іноземних мов Одеського національного медичного університету

Ляшенко Дмитро Миколайович к.філос. н., доцент, доцент кафедри філософії Національний університет «Одеська морська академія»

Гуссерлівське time-consciousness та гайдеґґерівське dasein як теоретико-методологічні підстави реконструкції концепції антропного часу

11. Ратніков Володимир Сазонович д.філос.н., професор, професор кафедри філософії і гуманітарних наук Вінницького національного технічного університету

Ще раз про філософські особливості першої наукової революції

12. Пустовіт Світлана Віталіївна, д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії Національної медичної академії післядипломної освіти імені П.Л. Шупика

Етико-правові аспекти насильства під час війни

13. Козловець Микола Адамович д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та політології Житомирський державний університет імені Івана Франка,

Філософське осмислення нових парадигм розвитку глобалізованого світу як імператив сучасності.

14. Гольд Ольга Феліксівна к.філос.н., докторантка Житомирського Державного Університету імені Івана Франка кафедра політології та філософії

Докторантка Дослідниця центру соціології, політики та історії середземномор'я, Мезополис, Екс - Марсель університет (**Marseille, France**)

Поліконфесійність як феномен сучасності

15. Виговський Леонід Антонович д.філос.н., професор, завідувач кафедри філософії, соціально-гуманітарних наук та фізичного виховання,

Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова

Корупція як аморальне соціальне явище

16. Павленко Павло Юрійович доктор філософських наук, доцент, Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, відділення релігієзнавства

Християнство після Бучі: спроби теоретичних рефлексій катастрофічної дійсності

17. Кобетяк Андрій Романович к.філос.н., д.політ.н, доцент кафедри філософії та політології Житомирський державний університет імені Івана Франка

Дорош Артемій Миколайович студент Житомирський державний університет імені Івана Франка

Необхідність інституалізації єдиної української православної церкви: європейський контекст

Виступи:

18. Соколовський Олег Леонідович, д.філос.н., професор, професор кафедри філософії та політології Житомирського державного університету імені Івана Франка

Антропологічний дискурс у православ'ї

19. Макаров Зоріслав Юрійович к.філос.н. ст. викл. кафедри історії України та філософії Вінницького національного аграрного університету

Історичні сценарії відношення людини і природи

20. Лациба Валерій Павлович к.іст.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Український "код" виживання. До 90-ї річниці Голодомору 1932-1933 рр. в Україні

21. Горохова Людмила Вікторівна к.філос.н., доцент кафедри філософії та політології історичного факультету, вчений секретар Житомирського державного університету імені Івана Франка

Тихолаз Софія Іванівна кандидат педагогічних наук, доцент, доцент ЗВО, в.о. завідувача кафедри латинської мови та медичної термінології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Гребенюк Дмитро Ігорович кандидат медичних наук доцент, учений секретар університету, доцент ЗВО кафедри ендоскопічної та серцево-судинної хірургії Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Державна освітня політика України в контексті євроінтеграції

22. Беднарчик Тарас Романович к.філос.н., доцент, доцент кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Беднарчик Мирослава Вікторівна, викладач вищої категорії Вінницький медичний коледж ім. Д.К. Заболотного

Вергелес Тетяна Михайлівна асистент кафедри загальної гігієни та екології Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Психоемоційний стан цивільного населення під час війни. Контекст сучасної України

23. Ратушняк Ігор Іванович старший викладач кафедри філософії та суспільних наук Вінницького національного медичного університету ім. М.І. Пирогова

Спроба стабілізації в соціальній сфері губернської адміністрації Поділля у 1918 р. 8

Макаров З.Ю.,

к. філос. н.

старший викладач кафедри історії України та філософії

Вінницький національний аграрний університет

м. Вінниця, Україна

ІСТОРИЧНІ СЦЕНАРІЇ ВІДНОШЕННЯ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Здавна людство розуміло природу як універсального *конкурента* за життєвий простір, що породжувало мету й різноманітні засоби емансипації від тиску природних умов. Починаючи з часів неоліту, з'являлись мегалітичні споруди, на зразок Стоунгенджа, єгипетських пірамід або «яншанського Баальбеку», якими колективна людина намагалась компенсувати свою залежність від природи чи то апелювати до її вищих розпорядників. Пізніше з'явилися характерні сценарії епічних подорожей, на зразок пригод Одиссея, які передбачали здобування особистої свободи у боротьбі із застиглим у природній даності свавіллям богів.

Мірою ж долання страху перед природою завдяки оволодінню засобами її передбачення та експлуатації природна дійсність стала усвідомлюватись як *передумова* існування та духовного розвитку людства у двоїстому значенні: або природа має вписуватись в людське життя (наприклад, через окультурення природних видів та ландшафтів, виховання інстинктів, лікування хвороб), або ж навпаки. У Ст. Китаї ця альтернатива втілилась у протистоянні конфуціанського і даоського полюсів філософської мудрості. Послідовники Конфуція мали на меті вдосконалення суспільства впритул до утвердження в ньому світового закону Дао, аби славнозвісна «благородна людина» (цзюнь-цзи) могла дотримуватись «золотої середини» (чжун юн) між природністю особистих бажань і вихованістю спільними традиціями, церемоніями, справами. Натомість послідовники Лао-Цзи уявляли цей самий закон у природному вигляді вічного процесу, до якого треба долучатись в суто індивідуальний спосіб. Мудра людина, що ступила на цей «шлях», надто самокритична в розумінні якихось правил життя, тому не намагається змінити природний потік речей (принцип «у-вей»). Навпаки, вона прагне наслідувати природу, оскільки попри відсутність в ній правил та лозунгів, всі її події та реакції обертаються на добре, корисне й гармонійне. За загальним зразком відношення «інь – ян» в природі мудрець виявляє постійний перехід речей у свою протилежність, оскільки вони є рівносильними частинами чогось більшого: життя закінчується смертю, а смерть дає початок новому життю; літо холодшає і стає зимою, і навпаки...

Великі масштаби природи не завжди дозволяють помітити цей урівноважуючий закон Дао, особливо якщо люди заклопотані міськими турботами і сприймають дуже показову зміну зими і літа виключно як сприятливу чи несприятливу погоду. Але на практиці у-вей виявляється не стільки у самогамуванні перед невдачами як непередбачуваними можливостями та використанні їх для поправок вихідних цілей, скільки у специфічній *економічності* сприйняття та дій, що відрізняє майстра. Майстер у мудрості,

вглядаючись у кожен ситуацію, пронизує її передній план і має справу з найбільш істотним в ній – буттям самого Дао. В такий спосіб він уподібнюється природним істотам, наприклад, альбатросам, що долають багатомильні морські простори за рахунок вловлювання повітряних потоків.

Схожа настанова *природовідповідності*, або необхідності людині вписуватись в космос, спостерігалась і в Ст. Греції. Спочатку вона ґрунтувалась на нерозривності природного і божественного розуміння першоначала світу і виявлялась у поклонінні святим місцям (прикметним гаям, галявинам, джерелам, печерам або підпаленим блискавкою деревам) та любові до тварин. Разом із антропологічним поворотом у V ст. до н.е. людська доцільність стала виконувати роль посередника космічного першоначала і природного різноманіття, що знайшло відображення в усвідомленні розподілу суспільної праці на розумову і ручну: перша оцінювалась як творча й достойна людини, друга – як традиційна й природна («фізична»).

За еллінсько-римської доби пріоритет людських критеріїв оцінки істотності й порядку в природі давався взнаки у прагненні наблизити ландшафти до людських потреб: районувати місцевість за господарськими ресурсами, розріджувати рослинність, заводити у садибах чисті й спокійні ставки, зривати непанорамні пагорби, а також вшановувати культурні сорти й породи замість диких – всі подібні заходи розцінюються Цицероном як приборкання стихії «першої природи» в гармонію «другої природи» заради примирення з богами. Коли ж пізньоантичний світогляд повністю перелаштується на креаціоністську доцільність, *природність* окрім непролазних хащ асоціюватиметься зі згубними пристрастями, так що відносини людини з нею потребуватимуть опосередкування священними текстами, магічними обрядами, а під кінець Середньовіччя – ремісничим устаткуванням (дамбами, шлюзами, каналами, млинами, кузнями, плавильнями, пилорамами, сукновальнями, маслоробками) [1]. В такий спосіб вони реалізуватимуть свою сутність «тіла цивілізації» разом і в контексті реалізації духовних цілей, зосереджених на проходженні людством усіх перипетій світової історії.

Через те, що на практиці це часто означало використання природних речей як ресурсу людського існування, спрямованого до вдосконалення й спасіння людської душі, нещодавня історія ідей та технологій мала привід розуміти усе середньовіччя як започаткування *споживацького* ставлення до природи з віддаленими наслідками екологічної кризи: «Християнство <...> не лише встановило дуалізм людини і природи, але й наполягло на тому, що воля Бога є саме такою, щоб людина експлуатувала природу заради власних цілей <...> Зруйнувавши язичницький анімізм, християнство відкрило психологічну можливість експлуатувати природу в дусі байдужості до самопочуття природних об'єктів» [2, р. 1205].

Насправді таке сприйняття природи більш співзвучне Європі *раннього* Середньовіччя з його неосвоєністю природних ландшафтів та скутістю невеликих осередків християнської цивілізації ворожим природним або варварським оточенням. Надалі ж накопичення доктринальних суперечностей в

середньовічних університетах навіть ініціювало *арбітражну* функцію природного порядку: через наочне втілення в ній істини божественного Задуму Книга природи залучалась для того, щоб доповнювати прогалини та знімати суперечності Книги Одкровення, а природні створіння перепідпорядковувались з божественного Задуму на інструмент реалізації людської свободи. Наприклад, хащі і пустелі уже вказуватимуть на містичний край поцейбічного світу, а рельєф у ньому – на дороговказ для духовного піднесення паломника, який знаходить у природному просторі перспективне й пропорційне розгортання вищих сенсів.

В Новий час разом із розділенням інститутів держави і церкви зазначена двоїстість *морального* ставлення до природи переходить в альтернативність *господарського*. При цьому одна стратегія господарювання позбавляє природу божественної благодаті, а з нею і усіх «вторинних» якостей (на зразок, краси або моральної цінності), зводячи усе її різноманіття до комбінацій інертної рухомої матерії і недосконалої рушійної стихії. Шляхом їх приборкання силою «людського мистецтва» суб'єкт господарювання прагне виявити в природі вихідне «мистецтво сотворення», наочним символом чого стає *бароковий* тип саду. Через потребу його зонування, стандартизації, геометризації і нескінченного догляду зі змістом «другої природи» починає асоціюватись відроджена антична категорія «культури», отримуючи нове життя в ролі вищого – духовного – прояву буття і складаючи стійку опозицію «культура – натура». В такий спосіб *підкорення* природи набуло позитивного морального виправдання не лише за наслідками її раціоналізації й меліорації, а й як засіб саморозкриття людини.

Інша стратегія розцінює дику природу як цілком доцільне втілення законів сотворення, тому належне людське господарювання символізується розбиванням парків англійського типу (що імітують природний ландшафт), а також кунсткамерами, оспівуванням заморських «островів шляхетного дикого щастя», заборонаю тваринних боїв на тоталізаторі тощо. Тут природне протиставляється раціональному як самодостатнє – штучному, особливе – узагальненому, сутнісне – поверхневому, органічне – механічному, живе – технічному... В гармонії та врівноваженості так зрозумілої природи традиційні моральні алегорії змінюються естетичними. Наприклад, образотворче мистецтво романтизму відновлює поцінування приголомшуючого прекрасного (*streben*), з тією відмінністю від стародавнього мистецтва, що тепер в ролі мегалітів виступають власне *природні* скелі, урвища, хмари, урагани або океанські простори.

Підстави для подолання зазначених негативного та позитивного протиставлення природи і людині з'являються в рамках антропології разом із виявленням істотної причетності людини до *внутрішнього* аспекту природності. Зокрема, М. Монтень на тлі протистояння Реформації і Контрреформації перемикає увагу на пошук *природної норми* людського в ролі підстави й критерію прийняття життєвих рішень. Необхідні для цього порівняння й узгодження власного досвіду і культурних відмінностей, представлені в його знаменитих «Пробах», наснажуються кінічним аргументом,

що завидна досконалість тварин пояснюється тим, що у них родова природа повністю присутня в будь-якій особині. За більш відомою тезою Ж.-Ж. Руссо, перехід людини від природного стану до цивілізованого є не стільки перемогою «другої» природи над «першою», скільки лихим відчуженням «внутрішньої» природи від конституюючого її порядку «зовнішньої». Тому й формування традиційних державних інституцій досі неодмінно супроводжувалось втратою суспільними відносинами морального виміру, а особою – власного обличчя в сенсі індивідуальної породжуючої природи (φύσις). Натомість в просвітницьких проектах «цивілізованості» політичні права розглядаються через ідею природної *рівності* людей та народів, наскільки та передбачає розмежування в людині істотних характеристик, з одного боку, та вроджених поверхневих (як, наприклад, стать) або керованих умовних (як, наприклад, заможність) – з іншого. І хоча ідеалістичний акцент в різних версіях трансцендентального німецької класики редукує просвітницьку ідею універсальної людської природи до тілесних можливостей окремої особи та матеріальних засад всієї цивілізації, власне рефлексія духовно-тілесної двоїстості людини встигла маніфестувати і в позалюдській природі симетричний *морально-суспільний* вимір. Йдеться щонайменше про спільну для всіх істот внутрішню цінність життя, що виявляється у їхньому «співчутті» і відкриває Ж.-Ж. Руссо, А. Шопенгауеру, А. Швейцеру неklasичну перспективу синтезу раціонального і морального критеріїв людського вчинку.

Інший привід для подолання зазначеної на початку традиційної альтернативи пріоритетів у відносинах людини і природи надала модерністська полеміка довкола питання, чи обов'язково самовираження людини вдосконалює природу. Для сучасної науки природа являє собою передусім географічну оболонку Землі, в якій виділяють атмосферу, літосферу, гідросферу і біосферу. Біосфера є найскладнішою, охоплюючи ті місця, де зустрічається жива речовина – усю гідросферу, до трьох кілометрів земної кори і до п'ятнадцяти кілометрів в небо – в 2-х мільйонах біологічних видів. У первісному значенні XIX ст. вона позначає частину земної кори (гірські й осадові породи, форми рельєфу, ґрунти), утворену внаслідок життєдіяльності живих організмів. Після робіт В.І. Вернадського термін біосфера позначає спосіб співіснування усіх форм життя в системі поглинання, перетворення, перенесення речовини та енергії на Землі з космічним призначенням знижувати ентропію. Унікальність цієї екосистеми глобального рівня зумовила потребу міждисциплінарного підходу його вивчення – термінами й методами географії, біології, хімії а також світоглядного знання.

Якщо всі ці форми життя розгортались протягом майже чотирьох мільярдів років, то *антропосфера* та *біотехносфера* існують тільки завдяки людині і мовою давньоримського філософа Цицерона називаються «другою природою», тобто такою, що перетворена людською практикою (культурні рослини й тварини, меліоровані ландшафти, експериментальні витвори, професійні таланти, соціокультурні норми і т.п.). На додаток до вбудовування природного буття в духовні практики та цивілізаційний прогрес чи виокремлення людського буття із природного порядку еволюціоністи уявляють

ці дві сторони буття як окремі модули у складі деякої третьої загальнішої субстанції.

Зокрема, у відомих новітніх концепціях Е. Леруа, П. Тейяра де Шардена та В.І. Вернадського твердиться про *ноосферу* (а пізніше про *антропосферу* та *біотехносферу*), в якій людство виконує місію самоусвідомлення природної еволюції біосфери, аби надалі не лише пристосовуватись, а й силою розуму *приборкувати* їх спільний стихійний розвиток. На цьому еволюційному етапі людство стає здатним узгоджувати темпи розвитку технічних і соціальних систем заради збереження себе та своїх біосферних ресурсів завдяки опосередкуванню та вдосконаленню зовнішніх факторів внутрішніми і взагалі переходу на планетарний та космічний рівні планування власного життя.

Термін ноосфери уведений століття тому для позначення особливої оболонки планети, що сформувалась під кінець третинного періоду геологічної історії Землі на додаток до географічної (літосфери, гідросфери, біосфери, атмосфери) через зрівняння науково-технічної думки людини з масштабами природних факторів розвитку планети і виявляє спільні (генетичні, інформаційні, космічні) закономірності людського і природного буття. В інтерпретації В.І. Вернадського ноосфера виступає колективним людським розумом, спроможним попри незначну біомасу людини виконувати геологічну роль і відповідати за коеволюцію планетарної цивілізації і біосфери в напрямку узгодження їх ресурсів та стихійного розвитку з позицій планетарного і космічного масштабу.

Проте лише у другій половині ХХ ст. класична обчислювальна стратегія прогресу планетарної цивілізації почала отримувати зворотній зв'язок аналізу відносин людини і природи (соціологічного, психологічного, етнокультурного, правового аспектів екологічної методології). Зокрема, після нашумілих глобальних моделей «меж зростання» Римського клубу у провідних громадянських спільнотах класичні наукова «нейтральність», технологічна «інноваційність» та економічний «максималізм» щодо природи починають тлумачитись як історично минуці або суто тактичні, що підлягають підпорядкуванню й урівноваженню новим стратегічним міждисциплінарним орієнтирам, на зразок, «принципу обережності», «прийнятного розвитку», «сталого розвитку», «підтримання про тварин», «підтримання видового різноманіття» і т.ін. На цьому шляху розробляються системно-аналітичні «глобальні моделі» світової динаміки, які підсумовуються у програмі «життя у межах екологічних можливостей», що забороняє людству в обсязі його сьогоднішніх потреб наражати на небезпеку майбутні покоління.

Висновки

Відношення людини і природи диференціюється за їх історичними відмінностями, масштабом людського суб'єкта у його відносинах з природою, а також за логічними значеннями категорії природи. Хоча на окремих етапах європейської історії помітне чергування гармонійних і антагоністичних настанов людини щодо природи, в загальному підсумку відбувається редукція традиційних значень категорії природи до новочасової суб'єкт-об'єктної

категоріальної опозиції і стрімке вичерпання її когнітивного потенціалу перед загрозою глобальної екологічної кризи.

Історичні сценарії відношення людини і природи наводять на думку, що спостережувані в них структурні відмінності супроводжуються розвитком їх змісту: успішне освоєння природи змінює й людську свідомість, що закріплюється у формах соціального досвіду – культурі і цивілізації.

Спільна для антропології і природознавства тенденція послаблення суб'єкт-об'єктної дистинкції у відносинах людини і природи забезпечується не лише експлікацією їх взаємозалежності в рамках більш масштабної картини світу, а й змістовним збагаченням їх репрезентації – за допомоги категорій «зовнішньої» і «внутрішньої» природи, «життя», «культури» тощо.

Література

1. Історія європейської ментальності / За ред. П. Дінцельбахера / Пер. з нім. В. Кам'янця. Львів: Літопис, 2019. 631 с.
2. White L. The historical Roots of Our Ecological Crisis. *Science*. 1967. Vol. 55. № 3767. P. 1203–1207.